Egy elfelejtett vásárhelyi szobrász

„Elsősorban a magyar paraszt genret művelte”*

Nem végzett akadémiát, „csak” ipariskolát, ahol kőszobrász, gipszöntő mesterséget tanult – Lyka Károly *Szobrászatunk a századfordulón* c. munkájában mégis számba veszi a kor életképszobrászatának művelői között, kiemelvén parasztábrázolásait. Kriván Ferenc 1889. július 18-án született Hódmezővásárhelyen, iparos családban. Saját erejéből tanult. Dolgozott Budapesten, Erdélyben, bécsi, müncheni műhelyekben, de tanult, képezte magát Párisban is. A századforduló nagy nemzedékétől életkora miatt is lemaradt egy lépéssel, hisz Pásztor, Rubletzky egyaránt nyolc évvel idősebb nála (Kallós még öregebb, ő Tornyaival egyívású). Így Krivánnak egyedül, társtalanul kellett fölépítenie magát. Az akadémia hiányát tapasztalatszerzéssel, munkával igyekezett pótolni, kisplasztikától az épületszobrászatig sok mindenben gyakorolta magát. Olyan kiváló építőművész tervének gyakorlati kivitelében is módja nyílt közreműködni, mint Magyar Ede. A vásárhelyi Simon-palota főbejárata melletti falpilléreket záró női fejeket ugyanis Kriván készítette. Koncz Pál és Koncz Péter építészek is támogatták pályakezdését, épületszobrászati munkák készítésével bízva meg őt. Számukra készítette, alkalmasint barátságból, első szoborcsoportját. (Az egyszerűbb formájában ma is látható *Juhász* (1910) egy Ady Endre utcai ház előkertjében áll.)

A vándorévek után itthon a művészpálya szépen indult, a világháború előtti évek tevékeny, eredményes munkát hoztak. 1911-ben például olyan művészekkel pályázott a nyíregyházi *Kossuth-szobor* elkészítésére, mint Strobl Alajos, Kisfaludy Strobl Zsigmond, s ha nem is nyerte meg a pályázatot, mindhármuk munkáját elismerték, 500-500 koronával díjazták. Első, nagyszabású önálló kiállítását 1912 tavaszán rendezte, ahol 56 művét mutatta be. (Soha később ilyen gazdag anyagot nem tárt közönség elé.) A bemutatót maga a polgármester, Juhász Mihály nyitotta meg. Pásztor János hatását mutató, szeretetteljes (úgy is mondhatni, egyfajta romantikus realizmus jegyében fogant) népi életképei nagy sikert arattak, tizennyolc szobrát még az első napokban megvásárolták. Az Andrássy utca 14 szám alatti bemutatónak két hét alatt majd kétezer látogatója volt.

Kriván Ferenc: Házaspár
(Forrás: Tornyai János Múzeum)

1913-ban műteremhez szeretett volna jutni az egykori gróf Károlyi-féle sörházban, ahol korábban Tornyai és Pásztor is dolgoztak, de a közgyűlés rendre elutasította kérelmeit. Ezt követően már csak egy rövid párisi tanulmányútra volt ideje, a háború kitörése erőszakosan félbeszakította tevékenységét. (Majdnem életét is, mivel 1918 őszén bajtársai előtt nyíltan helyeselte a köztársaság kikiáltását, s csak a felgyorsult események sodra mentette meg a statáriális eljárástól. Másfél hónapot így is eltöltött a szegedi Csillag börtönben.)

Következő kiállítása 1919. december 21-én nyílt. A háború, a forradalmak zűrzavara után nagy érdeklődéssel várt bemutatót Szappanos Mihály dr. helytörténeti, néprajzi író nyitotta meg a Gazdasági Egyesület helyiségében, melegen méltatva a művészt. A közönség kérésére a kiállítás nyitva tartását 1920. január elejéig meghosszabbították. Hiába volt azonban a közönségsiker, a kenyérkereset parancsa Kriván Ferencet a háború után mestersége felé fordította.

1918. december 14- én, testvéreivel, Pállal és Mihállyal kőszobrász és műkőkészítő vállalatot alapítottak, amely vállalat – amint az alapító okiratban írják – „kiterjed mindenféle betonmunkálatokra, kripta- és sírkő felállítására, és mindenféle munkára, amely a betonnal kapcsolatban van.”

Teljesen nem veszett el azért a művész; ahogy Almási Gyula Béla írja a *Csongrád Megyei Hírlap* vásárhelyi kiadásának 1971. február 23-i számában: „Mélységesen hitt művészi elhivatottságában; - egyik kezével dolgozott, hogy a másikkal szobrot csinálhasson”. Ha nem is sokat, de tovább mintázott. Bizonyítéka ennek az aranyérmes *Mire megvénülünk (Déli harangszó)* című szoborcsoportja, mely 1919-es kiállításán még nem volt ott, csak 1953-as utolsó tárlatán szerepelt. A népi életkép legújabb művészeti lexikonunk, de a család emlékezete szerint is egy 1925-ös párisi kiállításon szerepelt, ahol aranyérmet, nagydíjat nyert. A kisplasztika Szelesi Zoltán műtörténész szerint: „…életből fakadt élmény, kifejlett karakterérzék, a megmunkálás pontossága jellemzi…a házaspár alakjának meggyőző összekapcsolását nemcsak formai eszközökkel, hanem a gazdag hangulati tartalom segítségével érte el.” (*Viharsarok*, 1953. november 29. 5. p.)

Síremlékei közül nem csak méreteivel emelkedik ki a Gonda József író nyughelyét őrző hatalmas férfialak (1925). Az ellobbant életet, kihunyt fáklyát megidéző kőszobor egyszerre sugároz gyászt és erőt.

A Kriván testvérek kőszobrászati működésének legismertebb része első világháborús hősi emlékműveik sora. Ezek a kőmonumentek mindenekelőtt a gyász és az emlékezés magasztos célját szolgálták, olykor tán vitatható esztétikai értékük, éppen ezért, ebből a szempontból elhanyagolható. A hatalmas határ különböző pontjain, iskolák, olvasókörök mellett 1924 és 1938 között emelt emlékművek közül hét került ki műhelyükből. 1934-ben Kriván készítette a Kossuth téri *Országzászló-emlékművet,* és 1949-ben ennek alapjára a szovjet hősi emlékművet is.

Elegendő idő vagy erő hiányzott a művészi munkához? Szolgáljon adalékul a kérdéshez kiállításain bemutatott munkáinak száma. 1912-ben páratlan gazdagsággal 56 művet állított ki, hét évvel később még nem sokkal kevesebb, 44 a művek száma, ám ezekből 5 befejezetlen! Utolsó, 1953-as, Csikós Miklós festőművésszel közösen rendezett tárlatán mindössze 17 alkotása volt látható, ezekből viszont hét olyan, ami már 1919-ben is szerepelt a nyilvánosság előtt.

Almási Gyula Béla ezt írja róla: „Érdeklődése széleskörű, művészetének központja mindig az ember volt… erősen élt benne a néppel való együttélés és együttérzés tudata… mindez a széles látókörű emberek szerénységével párosult. Talán ezzel magyarázható, hogy a két világháború között egyre jobban elszakadt a művészeti élettől, befelé fordult, magába zárkózott… szobraiban valahogy megállt az idő, és utolsó kiállításán már világosan érződött, hogy a vásárhelyi művészet már hagyományát tiszteli benne.”

Kőszegfalvi Ferenc

* Az 1935-ös Művészeti Lexikon szócikkéből